

Pregledni rad (Review paper)

726.825(497.6)"14"

929.731 Radosalić R.

929.731 Dragosalić R.

MARJAN DRMAČ

Veliki knez bosanski Radoje i dilema oko njegovog stečka

Abstrakt: O velikom knezu bosanskom Radoju skoro da nemamo nikakvih podataka, kada je u pitanju izvorna građa. Upravo su iz tog razloga u historiografiji nastale dileme kada je riječ o historijskom identitetu ovog čovjeka, tako da se u određenim historičarskim krugovima pokazao interes za otkrivanjem potpunijeg identiteta velikog kneza bosanskog Radoja. Međutim, unatoč velikim naporima do konačnog rješenja se nije došlo. Historiografija je ponudila dva rješenja, a ona su da je veliki knez bosanski Radoje, zapravo župan i knez Radoje Radosalić ili knez Radoje Dragosalić. Ove dvije ličnosti su svjedoci koji se spominju u bosanskim kraljevskim poveljama na prijelazu iz XIV. u XV. st.

Glavne riječi: Radoje Radosalić, Radoje Dragosalić, veliki knez bosanski, župan, knez.

Abstract: We have almost no information about the Grand Count of Bosnia Radoje, when primary sources are concerned. It is because of this that dilemmas arose in historiography about the historical identity of this man, so that certain historians showed interest for the uncovering of this problem. However, despite the great efforts, a final solution was not found. Historiography provides two possibilities; one is that Radoje, the Grand Count of Bosnia, was in fact Župan and Count Radoje Radosalić, and the other one is that he was Count Radoje Dragosalić. These two individuals are mentioned as witnesses in Bosnian royal charters from the end of the 14th and beginning of the 15th century.

Key words: Radoje Radosalić, Radoje Dragosalić, Grand Count of Bosnia, Župan, Count

Stećak velikog kneza bosanskog Radoja

Često ćemo u historiografskim štivima srednjovjekovne Bosne susresti titulu i ime *veliki knez bosanski Radoje*. Budući da je imao vrlo važnu titulu, pojedini historičari su promišljali tko bi mogao biti taj čovjek. Izvorna građa i jedini spomen dotične ličnosti je natpis sa njegovog stečka koji se nalazi na lokalitetu Brdanjak u Zabrdju (pored današnjeg sela Lepenice) kod Kiseljaka. Na lokalitetu se nalazi nekropola sa sedamnaest stećaka i ona je danas sastavni dio katoličkog groblja. Među stećcima su četiri velika i dva obična sljemenjaka, a ostalo su sanduci. Sljemenjaci su

od krečnjaka i pažljivo su obrađeni, dok je obrada sanduka gruba, a materijal konglomerat. Grupa od četiri velika sljemenjaka je i terenski nešto odvojena od ostalih spomenika.¹ Upravo jedan od ova četiri je Radojev stećak.

Na stećku je istaknuto šljeme i krovni prijepusti.² Njegovi ukrasni motivi su obična i tordirana vrpca i grb koji se sastoji od vučje glave i nešto prednjeg trupa sa prednjim nogama, okružen vijugastom vrpcom iz koje ravnomjerno izlaze po tri listića. U ovakvoj formi grb velikog kneza Radoja je jedini potpuni grb koji je isklesan na jednom stećku.³ Osim toga na spomeniku se nalazi nekoliko rozeta. Na jednoj bočnoj i jednoj čeonoj strani urezan je natpis koji kaže da je to spomenik velikog bosanskog kneza Radoja, koji je postavio njegov sin knez Radič.⁴ Vrlo blisku analogiju ovome grbu predstavlja grb na pečatnom prstenu iz Arnautovića koji također ima iste simboličke elemente na grbu.⁵ Radojevu grobnicu su u prošlosti više puta otvarali tražeći grobno blago pri čemu su nađeni ostatci *srmali-čoh*⁶ i Radojev prsten pečatnjak.⁷

Stećak je i danas u sličnom stanju, kao i 1958/59. g. kada ga je Pavao Anđelić analizirao. Stećak ima na sebi dva velika oštećenja, koja su prema Anđelićevim fotografijama iz 1963. g. bila evidentna i u to vrijeme. Prema tome, oštećenja su nastala ranije i to najvjerojatnije između I. i II. svjetskog rata kada je Vinko Mikolji (visočki advokat i ljubitelj starina) kopao ispod stećka. Obzirom da je ovo jedan od najvrjednijih stećaka u Bosni i Hercegovini, smatram da bi trebalo poduzeti hitne mjere konzervacije i prevencije s ciljem što boljeg očuvanja nacionalnog kulturnog blaga.

¹ Pavao Anđelić, *Studije o teritorijalnopoličkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, Svjetlost, Sarajevo, 1982, 60-61.

² Владислав Скарић, "Један словенски узор босанских мраморова. (Са 2 слике у тексту)", *Гласник Земалског музеја* (dalje: ГЗМ), XV, Свеска II, Сарајево, 1928, 143.

³ Pavao Anđelić, "Arheološka ispitivanja", u: *Lepenica (Priroda, stanovništvo, privreda i zdravlje)*, Naučno društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1963, 181-182.

⁴ Šefik Bešliagić, *Stećci – Kataloško-topografski pregled*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1971, 167; Dubravko Lovrenović, *Stećci – bosansko i humsko mramorje*, II. dopunjeno izdanje, RABIC, Sarajevo, 2010, 258.

⁵ Koji je od Pribinića pokopan u Milima (Arnautovićima), danas nije moguće pouzdano utvrditi. Moguće je da se radi o županu Brajku (bilj. 47). Pavao Anđelić, "Srednji vijek-doba stare bosanske države", u: *Visoko i okolina kroz historiju 1*, Skupština opštine Visoko, Visoko, 1984, 230.

⁶ Vid Vuletić-Vukasović, "Starobosanski natpisi u Bosni i Hercegovini", *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, Broj 1, Zagreb, 1889, 44-45.

⁷ Prsten ispod stećka kneza Radoja iskopao je, u svoje vrijeme, visočki advokat Vinko Mikolji. Prsten se danas nalazi u Narodnom muzeju u Beogradu, koji ga je kupio od Mikoljijevih nasljednika (bilj. 46). Anđelić, "Srednji vijek-doba stare bosanske države", 230.

Slika 1. Natpis na Radojevom stečku sa tordiranim užetom
(snimio: Marjan Drmač)

Slika 2. Grb na Radojevom stečku
(snimio: Marjan Drmač)

Prema transliteraciji i transkripciji Ćire Truhelke⁸ na Radojevom stečku piše:

Uža bočna strana

1. red: **СѢ ЗЛАМЕНИЕ КНЕЗА**

Dulja bočna strana

1. red: **РАДОЕ ВЕЛИКОГА КНЕЗА БОСАНСКОГА**

2. red: **АПОСТАВИ СИНЬ ❖❖❖ НЕГОВ**

3. red: **Ъ КНЕЗЪ РАДИЧЪ З БОЖИОМ ПОМОЋЮ**

4. red: **И СВОИХЪ ВЪРНИХЪ АСИНОМ НИ СД...**

5. red: **ОМЪ ИНОМЪ ПОМОЋИЮ НЕГО САМЪ ОНЪ**

**СѢ злaмeниe кнeзa-Рaдoє вeликoгa кнeзa бoсaнскoгa, a пoстaви синь
нeгoвѣ кнeзѣ Рaдичѣ з бoжioмѣ пoмoћиѣ и свoиxѣ вѣрникѣ a синoмѣ ни
сд(рѣг)oмѣ инoмѣ пoмoћиѣ нeгo сaмѣ.**

Budući da smo prezentirali stećak sa većinom referenci koje nam on nudi, u daljnjem izlaganju pokušat ćemo dati odgovor na pitanje tko je veliki knez bosanski Radoje? Da bismo bili u mogućnosti povezati diplomatsku građu sa natpisom sa stećka prvo ćemo reći nešto o tituli velikog kneza bosanskog.

Titula kneza je dosta raširena kod slovenskih naroda i uvijek je označavala starješinu, poglavara i čovjeka od ugleda. Ona je stekla značajnu ulogu u srednjovjekovnoj

⁸ Ђиро Трухелка, "Два хералдичка споменика из Босне", ГЗМ, Књига II, Сарајево, 1889, 76.

Bosni u doba oblasnih gospodara.⁹ Ćiro Truhelka smatra da su “bosanski knezovi” upravljali onim dijelom zemlje, koji se u ono doba naziva Bosnom.¹⁰ Marko Vego na to dodaje, da je pridjev “bosanski”, sinonim za “visočki” knez. Bosanski knez je obavljao dužnost starješine dvorske kancelarije i njemu je bio podređen niz pisara raznih zvanja.¹¹ Titula *velikog kneza bosanskog* nije bila nasljedna, a dodjeljivao ju je sam kralj.¹² Ona potpuno odgovara položaju palatina na ugarskom dvoru¹³ i veže se za bosanski kraljevski dvor. Sudeći po svemu ova titula je uvedena u srednjovjekovnu Bosnu u drugoj polovici XIV. st. za vladavine Tvrtka I. Razlog tomu je bio prelazak stolnog kraljevskog mjesta iz Visokog u Sutjesku i Bobovac.¹⁴ Veliki knez bosanski je postavljen (od strane kralja) da vodi računa o dvoru i dvorskoj kancelariji u Visokom.¹⁵ U srednjovjekovnoj Bosni spominje se svega nekoliko ličnosti koji su nosili ovu titulu,¹⁶ i svaki spomen je iz druge polovice XIV. i prve polovice XV. st.

Ukoliko uz spomenuto pretpostavimo da je i Radojev stećak podignut nekad u to doba, onda se prirodno nameće odgovor da je Radoje živio i djelovao u ovo vrijeme. Što se tiče Radojevog ugleda, on nije mogao da se mjeri sa hercegom Hrvojem Vukčićem, knezom Pavlom Radinovićem i vojvodom Sandaljem Hranićem. On također nije nastupao kao samostalni oblasni gospodar,¹⁷ nego je obavljao dvorske poslove u Visokom.

⁹ Раде Михаљчић, *Владарске титуле обласних господара (Прилог владарској идеологији у старијој српској прошлости)*, Српска школска књига и Knowledge, Београд, 2001, 88-99.

¹⁰ Тако је било knezova humskih, knezova Usore, Soli, Donjih krajeva, Drine, a те су покрајине на двору обично имале заступника, који се у државним listinama spominju у попису свједока. Ćiro Truhelka, “Државно и судбено устројство Босне у доба прије Турака”, *Glasnik Zemaljskog muzeja* (dalje: *GZM*), Knjiga 1, Сарајево, 1901, 96.

¹¹ Marko Vego, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Svjetlost, Сарајево, 1982, 80. Сједиште му је било на двору bosanskog kralja, гдје је обављао функцију старјешинедvorske kancelarije. Vesna Mušeta-Aščerić, *Sarajevo i njegova okolina u XV. stoljeću (Između istoka i zapada)*, Сарајево Publishing, Сарајево, 2005, 40.

¹² Anđelić, “Srednji vijek-doba stare bosanske države”, 120.

¹³ Pejo Ćosković, “Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić”, *Croatia christiana periodica* 37, Zagreb, 1996, 77.

¹⁴ Десанка Ковачевић-Којић, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1978, 36. Павло Анђелић, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska (Stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću)*, Сарајево Publishing, Сарајево, 2004, 315-320.

¹⁵ Велики knez bosanski је био краљев заменик у одређеној врсти послова. Милош Благојевић, “Велики knez и земаљски knez”, *Зборник радова Византолошког института* XLI, Београд, 2004, 316.

¹⁶ Ови се knezovi зову *knezovi bosanski* те се опетовано spominju: за kralja Tvrtka II. bosanski knez Tvrtko Borovinić (1433.), за Tome bosanski knez Radić Mozolić (1446.), а у natpisima bosanski knez Radivoj (Toplik) i bosanski knez Batić (Kopošić). Truhelka, “Државно и судбено устројство Босне у доба прије Турака”, 96.

¹⁷ Интитулацијом *великог kneza bosanskog* изражавала се припадност kneza Радоја русашкој господи, најугледнијим члановима државног сабора, *властели и велможима русага босанског*. Михаљчић, *Владарске титуле обласних господара (Прилог владарској идеологији у старијој српској прошлости)*, 100.

Geografska blizina Lepenice kraljevskom dvoru u Visokom također ide u prilog velikom knezu bosanskom Radoju. Ukoliko je stanovao u Lepenici lako je mogao stizati u Visoko i obavljati svoje dužnosti, govorimo li o prostornoj udaljenosti ova dva mjesta.

Prva poznata ličnost sa titulom velikog kneza bosanskog bio je Hrana (Vuković) Kosača.¹⁸ Poslije njega spominju se: Dragiša (Vukčić) Hrvatinić,¹⁹ Priboje Masnović,²⁰ Radoje Radosalić,²¹ Batić Mirković,²² Tvrtko Borovinić²³ i Radič Mozolić.²⁴

Određenim analogijama počelo se pretpostavljati da je veliki knez bosanski Radoje, zapravo župan i knez Radoje Radosalić ili knez Radoje Dragosalić. Ove ličnosti javljaju se kao svjedoci u kraljevskim poveljama bosanskog srednjovjekovlja na prelazu iz XIV. u XV. st.²⁵ U samome tekstu, uočljiva je sumnja pri tvrdnji da je jedan od ove dvojice veliki knez bosanski Radoje, bez obzira na vremensku podudarnost. Otvorena je mogućnost da doista jeste jedan od njih,²⁶ ali isto tako i da je netko sasvim treći. Da bismo nastavili ka cilju potrebno nam je sagledati povelje i titule koje se spominju u poveljama uz Radoja Radosalića i Radoja Dragosalića.

Dileme oko svjedokâ Radoja

Radoje Radosalić je jedna od značajnijih ličnosti bosanskog srednjovjekovlja na prijelazu iz XIV. u XV. stoljeće. O njemu imamo svega nekoliko šturih podataka gdje se kao svjedok spominje u bosanskim kraljevskim poveljama među brojnom

¹⁸ On je spomenut 13. februara 1423. g. u mletačkoj povelji kao "magni comitis regni Bossine". Никола Радојчић, "Два одломка Илариона Руварца о Косачама", *ГЗМ*, Свеска IV-V., Сарајево, 1949-1950, 208.

¹⁹ Иларион Руварца, "Драга, Даница, Реса." *ГЗМ*, Књига III, Сарајево, 1891, 233.

²⁰ Anđelić, "Srednji vijek-doba stare bosanske države", 122.

²¹ Благојевић, "Велики knez и земаљски knez", 314.

²² Marko Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine*, Knjiga IV, Izdanje Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1979, 56-57.

²³ Čošković, "Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić", 57-81.

²⁴ Петар Кајер и Вид Вулећић-Вукасовић, "Листина Стефана Томаша од 19. Фебруара год. 1450.", *ГЗМ*, Сарајево, 1905, 253-256.

²⁵ Срђан Рудић, "Повеља краља Стефана Дабише Дубровнику", *Стари Српски Архив* (dalje: *ССА*), Књига 6, Београд, 2007, 180-181.

²⁶ Ljubomir Stojanović je bio mišljenja da ovaj stećak pripada Radoju Dragosaliću. Љубомир Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, Књига I, Српска краљевска академија, Београд, 1902, 74. Marko Vego je dijelio mišljenje Ljubomira Stojanovića. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine*, Knjiga IV, 65. Pavao Anđelić je pak bio mišljenja da stećak pripada Radoju Radosaliću. Anđelić, "Originalni dijelovi dviju bosanskih povelja u falzifikatima Ivana Tomke Marnavića", *GZM*, Nova serija, Tom XXVI, 1971, 357. Anđelić, *Studije o teritorijalno-političkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, 60-61. Anđelić, "Arheološka ispitivanja", 181-182.

drugom vlastelom.²⁷ Njegova ličnost je prilično marginalizirana u historiografskim štivima i uglavnom se usputno spominje. U diplomatskoj izvornoj građi, njegovo se ime sa titulom *župan* spominje dva puta i to 1392. i 1395. g. Radoje Radosalić sa titulom *knez*, spominje se u periodu od 1399. do 1405. g.²⁸ Ostaje otvoreno pitanje da li je Radoje Radosalić bio župan pa je postao knez ili se radi o dvojici velmoža koji slučajno nose isto ime, ali različite titule. Pavao Anđelić je na osnovu stečka velikog kneza bosanskog Radoja bio mišljenja da je Radoje Radosalić bio župan i knez od župe Lepenice. Uspio je sačiniti genealogiju Pribinića, kojoj je pripadao i Radoje Radosalić. Pribiniće je ubicirao na prostor gornje Lepenice i to točno na regiju gdje je podignut stećak velikog kneza bosanskog Radoja.²⁹

Slika 3. Izdvojena četiri sljemenjaka od ostataka nekropole. Drugi s desna je Radojev stećak.
(snimio: Marjan Drmač)

Slika 4. Oštećenja na Radojevom stečku
(snimio: Marjan Drmač)

Da bismo prihvatili Anđelićevu intuitivnu pretpostavku, potrebno nam je za početak popratiti titularne procese u poveljama bosanskog srednjovjekovlja u to doba. Pratimo li kronološki povelje kroz drugu polovicu XIV. st. uvidjet ćemo kako broj knezova raste, a župana se smanjuje.³⁰ Anđelić smatra da se župa Lepenica raspala koncem XIV. st. na tzv. knežije³¹ ili kasnofeudalne župe manjih teritorijalnih

²⁷ "Svi su oni osim titule "dvorski" opsluživali još i zvanje kneza. Posjedovali su leno, i skoro u svim poveljama i ugovorima sudjeluju kao svjedoci. Bilo je među njima i takvih koji nose atribut župana. Jedan od takvih je i Radoje Radosalić koji je: "ot dvora prijestav župan". Pavo Živković, "Socijalne promjene na dvoru bosanskih kraljeva tijekom 14. i 15. stoljeća (Primjeri nastanka novog plemstva u Bosni)", *Radovi*, Vol. 21, Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb, 1988, 26.

²⁸ Anđelić, "Originalni dijelovi dviju bosanskih povelja u falzifikatima Ivana Tomke Marnavića", 357.

²⁹ Anđelić, *Studije o teritorijalno-političkoj organizaciji sednjovjekovne Bosne*, 60-61.

³⁰ "То је ишло тако да најпослије да не бјеше властелина који не би био knez, ако није био војвода или жупан." Ђура Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских*, Дио први, Београд, 1863, 455.

³¹ Anđelić, *Studije o teritorijalno-političkoj organizaciji sednjovjekovne Bosne*, 68.

okvira.³² Ova priča bi išla u prilog Anđeliću u kontekstu Radoja Radosalića. Ako je bio *župan* župe Lepenice, mogao je postati *knez* knežije (dijela raspadnute župe). Međutim, nije nam poznat slučaj u tadašnjoj Bosni da je netko bio *župan* pa *knez*, što ne znači da se nije upravo tako desilo sa Radojem Radosalićem. Sima Ćirković primjećuje da je u vrijeme Tvrtka I. bio izgrađen sistem uprave u kojem su *župani* bili isključivo vladarevi organi. *Župani* su često bili zamjenici knezova kad bi ovi otišli u rat, a u sudstvu se javljaju i knezovi *župa*.³³ Činjenica je da se u ovo doba potiskuje titula *župana*, a sve više do izražaja dolaze knezovi.³⁴ Unatoč svemu ne možemo sa sigurnošću prihvatiti da je Radoje Radosalić *župan* i *knez*, ista osoba. Spomenuti ćemo obrnuti slučaj gdje je Dragiša Dinjčić iz Podrinja bio *knez*, pa je postao *župan*,³⁵ ali to nam i dalje ostavlja naše pitanje podjednako otvorenim.

U ovoj priči rješenje nam možda nudi spomen *župana* Radoja, koji je promakao Anđeliću. Naime, 8. decembra 1400. g. u povelji kralja Stjepana Ostoje, kojom kralj vojvodi Hrvoju dariva Livno,³⁶ *župan* Radoje (kao kraljev povjerenik) trebao je ispitati što narod misli o ovoj donaciji.³⁷ Činjenica je da se *županu* Radoju ne spominje prezime, ali se također u bosanskim poveljama tog doba ne spominje ni drugi *župan* Radoje osim *župana* Radoja Radosalića. Mala je vjerovatnoća da je neki drugi *župan* Radoje spomenut samo jedanput u toj povelji, mada nije isključena. Pridodat ćemo ovome da se 1395. g. *župan* Radoje Radosalić spominje kao svjedok u darovnici Stjepana Dabiše, Vukmiru Semkoviću i njegovoj braći. Godine 1400. u darovnici kralja Stjepana Ostoje vojvodi Hrvoju, *župan* Radoje se nalazi upravo uz ime Vukmira Semkovića.

Indicije ovih teorija govore da bi ipak najlogičnije bilo da se ovdje radi zapravo o dvojici velmoža sa istim imenom, ali različitim titulama. *Župan* Radoje Radosalić se spominje u poveljama u periodu od 1392. do 1400. g, a *knez* Radoje Radosalić u periodu 1399. do 1405. g. Prema Anđeliću, Radoje Radosalić je bio sin kneza Radosava Pribinića³⁸ i

³² Isto, 22.

³³ Sima Ćirković, *Istoriја средњовековне босанске државе*, Српска књижевна задруга, Београд, 1964, 216-218.

³⁴ “Кнез је, несумњиво по својој функцији имао потпун увид у локалне прилике и био најобавјештенија личност о збивањима на лицу мјеста.” Десанка Ковачевић-Којић, “О кнезовима у градским насељима средњовековне Босне”, у: *Градски живот у Србији и Босни (XIV-XV)*, Историјски институт Београд, Београд, 2007, 288-289.

³⁵ Anđelić, “Originalni dijelovi dviju bosanskih povelja u falzifikatima Ivana Tomke Marnavića”, 356.

³⁶ “Зписахъ подъ мою срѣднѣ печать отворена два листа, кданъ Вѣкмиръ Семковићъ и Вѣкѣ Нимиичићъ и жѣпанъ Радѡю, да пою ѣ Хливно.” Franz Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, Viennae, 1858, 247-248.

³⁷ Truhelka, “Osvrt na sredovječne kulturne spomenike Bosne”, *GZM*, XXVI, 1914, 236.

³⁸ Radosav Pribinić je zabilježen kao knez 17. jula 1392. g. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222.

samim tim pripadnik velikaške porodice Pribinića.³⁹ Nama se sada nameće pitanje koji je bio sin Radosava Pribinića, župan ili knez? Izgleda da bi bilo bliže da je njegov sin knez Radoje Radosalić, koji je od oca naslijedio titulu kneza i nastavio njegovim stopama u državnim poslovima poslije očeve smrti. Radosav Pribinić se posljednji put spominje 1392. g.,⁴⁰ a na istoj povelji je među svjedocima župan Radoje Radosalić. Manja je vjerovatnoća da se otac i sin zajedno spominju i to da sin ima veću titulu od oca. Dakle, prije će biti da je sin kneza Radosava Pribinića knez Radoje Radosalić, koji se prvi put spominje 1399. g.⁴¹

Knez Radoje Dragosalić se spominje par puta kao svjedok u bosanskim kraljevskim poveljama i to od 1399. do 1405. g.⁴² O njemu znamo još manje nego o Radoju Radosaliću. Iz porodice Dragosalić se prije Radoja spominje knez Gojak Dragosalić.⁴³ Međutim, izgleda je pripadnik ove porodice i knez Eugen Dragosalić, koji je spomenut 1378.⁴⁴ Moguće je da su ili Gojak ili Eugen, otac kneza Radoja Dragosalića. Prema ovome, očito je da su i Dragosalići bili vlasteoska porodica, koja je djelovala u kraljevskoj službi na prijelazu iz XIV. u XV. st.

Da li je možda knez Radoje Dragosalić vremenom postao veliki knez bosanski Radoje, to je veliko i otvoreno pitanje. Ostaje nam mogućnost da bi veliki knez bosanski mogao biti i neka sasvim četvrta osoba. Međutim, ta teza se čini najmanje vjerovatnom. Iako nemamo spomen velikog kneza bosanskog Radoja u poveljama bosanskih kraljeva, vjerujem da je spominjan u prvoj fazi svoje karijere dok je bio samo knez. Teško je prihvatiti tezu da veliki knez bosanski Radoje nije nikako i nigdje spominjan, osim na svom stečku. Nakon rečenog pokušat ćemo kneza i župana Radoja Radosalića, kao i kneza Radoja Dragosalića staviti u kontekst političkih zbivanja u Bosni u to doba. Cilj nam je pažljivo odmjeriti koji je od ove tri ličnosti eventualno postao veliki knez bosanski i sahranjen u gornjoj Lepenici gdje je podignut, a nalazi se i danas, stećak velikog kneza bosanskog Radoja.

³⁹ Anđelić, "Originalni dijelovi dviju bosanskih povelja u falzifikatima Ivana Tomke Marnavića", 357.

⁴⁰ Bilj. 30.

⁴¹ Miklosich, *Monumenta Serbica*, 234.

⁴² Стојановић, *Старе Српске повеље и писма*, Књига прва, Српска школска књига, Београд, 2006, 422, 426 i 494.

⁴³ Рудић, "Повеља краља Стефана Дабише Дубровнику", 180.

⁴⁴ "кнезь Хегень Драгосалииъ", Miklosich, *Monumenta Serbica*, 190.

Župan i knez Radoje Radosalić i knez Radoje Dragosalić u bosanskim kraljevskim poveljama

Župan Radoje Radosalić počinje se javljati u poveljama nakon smrti kralja Stjepana Tvrtka I. 1391. g. Takve su okolnosti novog kralja Stjepana Dabišu (1391.-1395. g.) nagnale da na svoju stranu pridobije što više vlastele, koja mu je bila potrebna da bi zatečeno državno stanje održao što stabilnijim. Prva od povelja u kojoj se spominje župan Radoje Radosalić pisana je 17. jula 1392. g.⁴⁵ Dubrovčani su poslali svoje poslanike Stipana Lukarevića i Rafaela Gučetića na kraljevski dvor u Trstivnicu. Kralj Stjepan Dabiša im je izdao povelju kojom je potvrdio sve povlastice i slobode, podijeljene im od njegovih praroditelja, a posebno od kralja Stjepana Tvrtka.⁴⁶ Župan Radoje među brojnom vlastelom bio je svjedok ovog događaja. Očito je kralj želio ostati s Dubrovčanima u dobrim odnosima, zbog kojih je srednjovjekovna Bosna tradicionalno imala veliku trgovačku korist. Vijesti o županu Radoju Radosaliću u naredne skoro tri godine nemamo, ali nema sumnje da je mijenjao svoju politiku spram kralja i svojih dužnosti, jer će se ponovno spomenuti njegovo ime na povelji Stjepana Dabiše u ne tako vedrim okolnostima, govorimo li o skoroj smrti kralja Dabiše.

Tokom 1395. g. kralj Dabiša se razbolio, ali je ipak 17. maja 1395. g. potvrdio županu Vukmiru Semkoviću i braći mu Tvrtku i Stipanu selo Kolo na Duvanjskom polju, koje im je bio dao kralj Stjepan Tvrtko I. za drugo selo, Jelšanicu. Stjepan Dabiša im je potvrdio selo za njihovu vjernu službu, osobito u "turačkih bojih".⁴⁷ Prema povelji neupitno je prisustvo župana Radoja ovom događaju.⁴⁸ Upadljivo je da je kralj nagrađivao vlasteline koji su sudjelovali u bitkama protiv Osmanlija. Ovakve prilike upućuju na

⁴⁵ "Крaль Стефанъ Давиша и съ богодарованномъ ми господиномъ кралицомъ куръ Еленомъ на светомъ евангелъи и на часномъ крести господни и с властели кралиѣвства ми: с воеводомъ Хрѣвоемъ, и воеводомъ Влаткомъ Ђсорьскимъ, с кнеземъ Стипоємъ Хрѣватиниѣмъ, с кнеземъ Радосавомъ Прѣвиниѣмъ, с кнеземъ Добросавомъ Дивошевиѣмъ, с Тефачиномъ Баталомъ, с кнеземъ Гоѣкомъ Драгосалиѣмъ, жѣпаномъ Тврьдисавомъ Тѣницомъ, с кнеземъ Вльчихномъ Блатковиѣмъ, с кнеземъ Воисавомъ Боеводиѣмъ, с кнеземъ Влькцемъ Нарѣтичиѣмъ, жѣпаномъ Радоемъ Радосалиѣмъ, жѣпаномъ Юрѣемъ Тихъчиновиѣмъ, з дворьскимиъ Станьцемъ Прѣкѣшиѣмъ; и семѣ ѹтверѣженѣ и непорочнѣ вѣти до вика нашега и иѣхъ." Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222.

⁴⁶ Vjekoslav Klaić, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb, 1882, 198.

⁴⁷ Marko Perojević, "Stjepan Dabiša", u: *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Sarajevo, 1998, 362.

⁴⁸ "И томѣ свидоци и рѣчници наши властеле, уѣ Босне кнезь Павль Радиновиѣ з братиномъ, кнезь Прѣвое Масновиѣ з братиномъ, тепачиѣ Батало з братиномъ, Влькота Прѣвиниѣ з братиномъ, Саньдаль Боквода з братиномъ, Гргѣрь Вильханиѣ з братиномъ; уѣ хльмьске землѣ кнезь Влькашинъ Милатовиѣ з братиномъ, кнезь Юран Радивоевиѣ з братиномъ; уѣ дольнихъ краи воевода Хрѣвое з братиномъ, кнезь Младинъ Станьчиѣ з братиномъ; уѣ Ђсоре воевода Вльчихна з братиномъ, кнезь Стипаць Билошевиѣ з братиномъ; уѣ двора прѣставѣ жѣпанъ Радое Радосалиѣ з братиномъ; а уѣ свонти Бранко Симьчиѣ з братиномъ." Miklosich, *Monumenta Serbica*, 226-227.

još uvijek relativno stabilno stanje unutar same države. Nedugo potom kralj Stjepan Dabiša umire,⁴⁹ a na bosanskom prijestolju ostaje njegova žena Jelena Gruba (1395.-1398. g.). U ovo doba će već polako početi jačati državna politička djelatnost oblasnih gospodara, među kojima će se posebno isticati Hrvoje Vukčić. Od 1395. g. proći će pet godina da bi opet dobili vijesti o županu Radoju. Naime 8. decembra 1400. g. u povelji novog kralja Stjepana Ostoje (1398.-1404. g.), kojom kralj vojvodi Hrvoju dariva Livno,⁵⁰ župan Radoje (kao kraljev povjerenik) trebao je ispitati što narod misli o ovoj donaciji. U ovo doba je velika moć vojvode Hrvoja. Dodjela Livna vojvodi Hrvoju je jedna od gesti kojom kralj želi da ga zadrži na svojoj strani, kao saveznika i vjernog velmožu. U projektu o donaciji sudjelovao je i župan Radoje, jer je poslan od strane kralja da izvidi kako će narod reagirati na sve to.⁵¹ Nakon ovog spomena u diplomatici bosanskog srednjovjekovlja županu Radoju Radosaliću se gubi svaki trag.

Vratiti ćemo se godinu dana unazad i prpratiti prvi spomen knezova Radoja Radosalića i Radoja Dragosalića. Oni će prvi put biti spomenuti u kraljevskoj povelji nakon dolaska na prijestolje kralja Stjepana Ostoje 1398. g.⁵² Povelja je bila upućena Dubrovčanima 15. januara 1399. g. u kojoj, između ostaloga, piše kako su Dubrovčani došli govoriti kralju za zemlje koje im je darovao.⁵³ Uz brojne velikaše koji su bili svjedoci ovog čina (među kojima je prvi vojvoda Hrvoje) spominju se knezovi Radoje Radosalić i Radoje Dragosalić.⁵⁴ Nedugo potom *dva kneza* se spominju 5. februara 1399. g. u povelji kralja Stjepana Ostoje upućene Dubrovčanima, kojom kralj traži da mu Dubrovčani isplate Dmitrovdanski dohodak u vrijednosti od 2000 perpera.⁵⁵ U ove dvije povelje vidno je da kralj želi zadržati dobre odnose s

⁴⁹ “У пролеће 1395. Дабиса је из Хума молио да му се пошаље лекар, а у јесен (8. септембра) је умро.” Бирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 174.

⁵⁰ Miklosich, *Monumenta Serbica*, Vienna, 1858, 247-248.

⁵¹ Truhelka, “Osvrt na sredovječne kulturne spomenike Bosne”, 1914, 236.

⁵² “Избор Стјепана Остоје обављен је између 20. свибња и 10. липња 1398. Главну ријеч при избору имао је војвода Хрвоје Вукчић, коме је нови кралј постао покораи и послушаи.” Perojević, “Stjepan Ostoja”, u: *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, 375.

⁵³ Dubrovčani su dobili 24 sela u Primorju i to: Kurilo, Osalnik, Ljubač, Gromaču, Orašac, Tršteno, Dračevo, Brsečevo, Mravinac, Dulgo, Maljkove (Donje i Gornje), Slano, Trnovu, Podgoru, Čepikuće, Podimač, Koteze, Zaton, Visočane, Točilnik, Smokovljane, Ošlje i Topolu. Perojević, “Stjepan Ostoja”, u: *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, 378-379.

⁵⁴ “И кѣда створи сиѹ милостѹ кралевство ми, тѣзи би хѣ кралевства ми властеле, а на име воевода Хрвое кнезъ Павль Радиновићъ, воевода Санѣдаль, тепачић Батало и воевода Влатко Тврѣтковићъ, воевода Вљкашинъ Милатовићъ, воевода Павль Клешићъ, кнезъ Прѣвое Масновићъ, кнезъ Радое Радосалићъ, кнезъ Радое Драгосалићъ, кнезъ Воисавъ Воеводићъ, кнезъ Вѣкашинъ Златоносовићъ, кнезъ Ковачъ Диничићъ.” Miklosich, *Monumenta Serbica*, 234.

⁵⁵ “Кралъ Степанъ Остоѣ и зъ богодаровано-м-и госпоиномъ кралицомъ кириъ Нѣвѣомъ, поставивше рѣци на светомъ еванѣлѣи на чѣсномъ крѣсти господьнѣи съ властели кралевства ми: съ воеводомъ Хрвоемъ, съ кнезомъ Павломъ Радиновићемъ, съ тепачиномъ Баталомъ, съ воеводомъ Санѣдалемъ, съ воеводомъ Павломъ Клешићемъ, съ воеводомъ Влаткомъ Тврѣтковићемъ, съ воеводомъ Вљкашиномъ

Dubrovnikom, ali uz uvjet da oni izvršavaju svoje obaveze spram Bosne. Dva kneza su nesumnjivo na strani kralja i svjedoci su izdavanja ovih povelja.

Kako je rasla moć Hrvoja Vukčića, vremenom su se počeli zatezati odnosi između njega i kralja Stjepana Ostoje i trebao se dogoditi prestižni obračun među njima.⁵⁶ Ipak, u tim kriznim vremenima knez Radoje Radosalić je ostao vjeran kralju. To zaključujemo zahvaljujući povelji kralja Stjepana Ostoje od 22. aprila 1404. g.⁵⁷ u kojoj se on spominje. Povelja je izdana “na Visokom” i upućena je mletačkim trgovcima. U njoj piše kako mletački trgovci mogu slobodno trgovati po cijeloj Bosni bez ikakvih dadžbina. Kralj također obećava da će sam nadoknaditi štetu ukoliko neki Mlečanin bude opljačkan. Ovaj ugovor je očito bio uperen protiv dubrovačkih trgovačkih interesa.⁵⁸

U ovo doba odvija se rat između Bosne i Dubrovnika (1403.-1404. g.) u kojemu je Ostoja, po svemu sudeći, želio podjarmiti Dubrovnik. Malo je čudno da knez Radoje Dragosalić nije bio svjedok ovog događaja. Dva puta ranije je njegovo ime stajalo uz ime kneza Radoja Radosalića u poveljama iz 1399. g. Moguće je da se knezu Radoju Dragosaliću nije dopadala kraljeva politika spram Dubrovnika, tako da nije htio ni sudjelovati u takvom činu jer je vidio bolju priliku za sebe, ako ostane na strani Hrvoja i Dubrovnika. Mihailo Dinić također primjećuje kako se u ovom periodu pojedini bosanski velikaši brinu za svoje interese i kako neki napuštaju kralja Ostoju.⁵⁹ Ukoliko se u ovo vrijeme knez Radoje Dragosalić odmetnuo od kralja Ostoje manja je vjerovatnoća da se javljao kao svjedok na poveljama po drugom Ostojinom dolasku na vlast. Samim tim, knez Radoje Dragosalić bi izgubio prostor za djelovanje u državnoj

Милатовићемъ, с кнезомъ Радоемъ Радосалићемъ, с кнезомъ Вонсавомъ, с кнезомъ Вѣкашиномъ Златоносовићемъ, с кнезомъ Радоемъ Драгосалићемъ, с кнезомъ Прѣбоемъ Масновићемъ, с кнезомъ Вѣкомъ Тепчићемъ, с кнезомъ Ковачемъ Диничићемъ.” Miklosich, *Monumenta Serbica*, 236-237.

⁵⁶ “Крајем априла је краљ Остоја одржавао станак на којем нису учествовали херцег Хрвоје и Сандаљ. Већ средином тога месеца Хрвоје је важио као одметник од свога краља.” Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, 203. “Nemiri, ponukaše kralja Ostoju i bosanske boljare, da sazovu *zbor* u Visoko.” Truhelka, “Naši gradovi.-Visoki.”, *Nada*, br. 19, Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1903, 259.

⁵⁷ “Consilio cum magnificis et potentibus dominis comite Paulo Radinovich, vayvoda Vochomir Jurievich, vayvoda Paval Clisich et vayvoda Radiz Sanchovich et **comite Radoe Radosalich** baronibus nostris, ac etiam cum consilio quam plurium nobilium et militum apud nos consistentium.” Šime Ljubić, *Listine o odnošaju između južnoga slavenstva i Mletačke republike*, Knjiga V, JAZU, Zagreb, 1875, 39-41. Eusebius Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, JAZU, Vol. XXIII, Zagreb 1892, 73.

⁵⁸ Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*, Izdanje “Matice hrvatske”, Zagreb, 1902, 182-183.

⁵⁹ Mihailo Dinić, “Bosanska feudalna država od XII. do XV. stoljeća”, u *Historija naroda Jugoslavije I*, Školska knjiga, Zagreb, 1953, 596.

službi i mogućnost da on postane *veliki knez bosanski*. Ova hipoteza ne donosi konačano rješenje, ali ipak odaje *sumnjiv* dojam u odnosima između kneza Radoja Dragosalića i kralja Ostoje. Knez Radoje Dragosalić će se spomenuti kao svjedok u kraljevskoj povelji tek nakon što je kralj Ostoja svrgnut s vlasti.

Uskoro je na Ostojino mjesto doveden kralj Tvrtko II. Tvrtković (1404.-1408. g.). U ovom periodu knez Radoje Radosalić se morao odlučiti, da li će se prikloniti novom kralju.⁶⁰ To je na koncu očigledno i učinio, jer se kao svjedok javlja na njegovoj povelji upućenoj Dubrovčanima 24. juna 1405. g.⁶¹ U ovoj povelji ponovno se spominje knez Radoje Dragosalić, kojemu je po svemu sudeći odgovarala politika Tvrtka II. Tvrtkovića u koju je bio vjerovatno i ranije uključen. Kralj je izdao povelju u Trstivnici, gdje je u tu svrhu došao Dubrovčanin Nikola Gučetić. Kralj je onda potvrdio sve “zakone i uvite i povelje i zapise” kralja Tvrtka I., Dabiše i Ostoje, te posjede Lisac, Imoticu i Trnovicu, koji nisu u ranijim poveljama bili upisani.⁶² Nakon ovog izglađeni su odnosi Bosne i Dubrovnika.

Moguće je da se posljednji put spominje jedan od knezovâ Radojâ u povelji kralja Stjepana Ostoje, nakon što se kralj Stjepan Ostoja ponovno vratio na prijestoje 1408. g.⁶³ U tekstu povelje nemamo knezovo prezime, tako da je teoretski moguće da se spomen odnosi na kneza Radoja Radosalića ili kneza Radoja Dragosalića, ali prije će biti da je jedan od te dvojice Radoje Radosalić jer je sudeći po svemu on taj knez, koji je i ranije ostajao vjeran kralju Ostoji. Naime, to je

⁶⁰ Ostaje otvoreno pitanje što je Tvrtko II. uradio s ostalim Ostojinim pristalicama. Nije nam poznato kakvi su bili stavovi Pavla Klešića, kneza Radoja Radosalića i Vukmira Jurjevića, koje nešto ranije susrećemo kao svjedoke na Ostojinoj povelji podarenoj Mlečanima. Pavo Živković, *Tvrtko II. Tvrtković (Bosna u prvoj polovini XV. stoljeća)*, Institut za istoriju u Sarajevu, Sarajevo, 1981, 41.

⁶¹ “Господинъ краль Твѣрто Твѣрковићъ на светомъ ева(н)ѣдѣлью и на часномъ крѣсти христови и ва .Д. ева(н)гѣлисте и ва .ви. врѣховънихъ апѣстоли ва .ти. светиѣхъ ѡтацъ, иже сѣтъ ва Никию, и ва вѣсе свете ѡтъ вика богѣ ѡгодивѣше и ва дѣше наше са избавреними властели и вельможами рѣсага босанскога рѣтисмо се и присегосмо наипрѣѣ къ господинъ краль Твѣрто Твѣрковићъ и господинъ херцегъ Хрѣвое сплицки и kneзь Павѣ Радинѡвићъ и kneзь Вѣкцъ Хранићъ и воевода Санѣдалъ Хранићъ и kneзь Бавша Херцеговићъ и kneзь Радѡе Радосалићъ и kneзь Радѡе Драгосалићъ и kneзь Батићъ Мѣрьковићъ и kneзь Радосавъ Прибѡевићъ и kneзь Владисавъ Дѣничићъ и kneзь Вѣкъ Рогатићъ и kneзь Бѣлица Бѣлѣханићъ, иако семю више писаномѣ не бити потвѡренѣ ни поколебимѣ до дѣни и до вика.” Miklosich, *Monumenta Serbica*, 256-257. Стојановић, *Смапе Српске повеље и писма*, Књига прва, 490-495.

⁶² Perojević, “Stjepan Tvrtko II. Tvrtković”, u: *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, 416-417. “Босански краљ Твѣрто II Твѣрковићъ је за вријеме прве владавине (1404-1409) издао половином 1405. повељу Дубровчанима, којом им је потврдио цијело приморје од Курила до Стона.” Ђуро Тошић, “Двије босанске повеље из XV вијека”, *Историјски часопис*, Књига XL-XVI, Историјски институт САНУ, Београд, (1993-1994) 1995, 19.

⁶³ “Složivši se dakle, ova gospoda podigoše opet na bosansko prijestolje Stjepana Ostoju. Bilo je to u listopadu 1408. Izbor Ostojin bio je uperen osobito protiv hercega Hrvoja.” Perojević, “Stjepan Ostoja (opet)”, u: *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, 427.

bila darovnica braći Radivojevićima, napisana 28. decembra 1408. g,⁶⁴ kojom ih je kralj nagradio za njihovu vjernu službu.⁶⁵ Nakon ovog datuma knezu Radoju Radosaliću se u diplomatskim izvorima gubi svaki trag. U budućnosti će se kao svjedok u bosanskim kraljevskim poveljama spominjati kao nasljednik i sin kneza Radoja Radosalića, knez Radič Radojević.

Po sistemu patronimike, titularne osnove kao i vremenske podudarnosti, on može biti sin kneza Radoja Radosalića ili kneza Radoja Dragosalića. Međutim, kralj Ostoja je drugi put ostao na vlasti do 1418. g. i teško da bi dozvolio da u državnoj službi služi netko tko mu je eventualno ranije okrenuo leđa. Na stečku velikog kneza bosanskog Radoja piše kako je stećak podigao njegov sin knez Radič. Izvorna građa upućuje na to da je upravo Radič Radojević, taj knez koji je podigao stećak svom ocu Radoju. Radič Radojević se posljednji put spominje 16. augusta 1420. g,⁶⁶ a knez Radoje Radosalić imao je veću mogućnost za ostvarenje spomenute titule, tako da je vjerovatno on njegov otac. Najprije će biti da je knez Radoje Radosalić nakon 1408. g. postao veliki knez bosanski. Imamo primjer Tvrtka Borovinića iz prve polovice XV. st, kojemu je titula kneza prerasla u titulu velikog kneza bosanskog,⁶⁷ tako da takva titularna preinaka nije upitna. Spomenuti ćemo i to da se knez Radoje Radosalić spominje prvi put 1399. g, zbog čega nam se nameće pitanje o vremenu njegova rođenja.⁶⁸ Po svemu sudeći Radoje Radosalić je mogao biti rođen najkasnije do 1385. g, a vrijeme njegove smrti je oko 1417. g, ako ne i ranije. Ovo nam govori da je doživio prosječnu srednjovjekovnu životnu starost, ali o načinu njegove smrti možemo samo nagađati.

⁶⁴ "Huic adsunt testes: dominus rex cum fratribus, comes Paulus cum fratribus, **comes Radoje** cum fratribus, comes Burech cum fratribus et prestantioribus Bosne, comes Radam Dragoevich et procurator comes Gjura Georgii Dragichievich." Fermendžin, *Acta Bosnae*, 1752, 87-89

⁶⁵ "Zato im je darovao Omiš s Primorjem s obje strane Cetine do Žrnovnice, Gorsku župu, grad Kruševac i Blato, župu Lučku s obje strane Neretve izuzevši prava Sandaljeva, carinu pod Visećom, barkanj na Volivini i na Norinu i drugi dio Norinskoga, župu Večenicu do Neretve, grad Imotski sa župom Imotom i Posušje, mjesto Dvare sa župom Radobilje, župu Podsušje, župu Rakitno, župu Drežnicu, grad na Poljih i sama Polja, župu Planinu, predio Krajinu od Neretve do Cetine, Neumski kraj." Perojević, "Stjepan Ostoja (opet)", u: *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, 428.

⁶⁶ Miklosich, *Monumenta Serbica*, 304-306.

⁶⁷ Čošković, "Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić", 63-77.

⁶⁸ Uvjet za stjecanje prava na javno djelovanje bila je punoljetnost, koja se dobivala s navršениh 14 godina života, poslije čega je mlada gospoda mogla nastupati, ali i nakon toga bilo je poslova za koje se tražila potpuna sposobnost, a ona je nastupala s 18, odnosno 20 godina života. Čošković, "Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić", bilj. 16, 61.

Umjesto zaključka

Nakon više unakrsnih metoda koje smo koristili, pri težnji da dođemo do cilja, ono što možemo ponuditi je sljedeće. Vjerujemo da je veliki knez bosanski Radoje, oko čijeg stečka je prepoznata dilema, zapravo knez Radoje Radosalić. Stećak je podigao knez Radič Radojević, koji je bio njegov sin. O smrti velikog kneza bosanskog Radoja ne znamo ništa, međutim možemo reći da je stećak podignut između 1408. i 1417. g. Godine 1417 će se u bosanskim kraljevskim poveljama kao svjedok početi spominjati Radojev sin, knez Radič. Teza do koje smo došli ipak govori da je vlasteoska porodica Pribinića, bila iz gornje Lepenice. Iz toga se može zaključiti da Pavla Anđelića intuicija ipak nije prevarila, ali zasigurno nije uzimao u obzir sve segmente koji su korišteni u ovome radu da bi iznio tu teoriju. Razlika je i u tome da smo dokučili da Radoje Radosalić nije bio župan i knez, nego su to dvije različite osobe.

Nesumnjivo je da je veliki knez bosanski Radoje Radosalić bio jedna od značajnijih ličnosti u političkom državnom vrhu srednjovjekovne Bosne na prijelazu iz XIV. u XV. st, a samim time zaslužuje više pažnje u historiografiji, od one koju je dosada imao. Nosio je titulu kneza od 1399. g, a nakon 1408. g. postao je veliki knez bosanski. Osim njega u poveljama bosanskih kraljeva u njegovo doba ima još svjedoka o kojima bi se pojedinačno moglo više reći u literaturi, te bi se još dublje moglo dokučiti unutarnje političko stanje srednjovjekovne bosanske države na prijelazu iz XIV. u XV. st. Veliki knez bosanski Radoje Radosalić je u ovim prijelomnim godinama čitavo vrijeme ostajao odan kraljevima i nije pao pod politički utjecaj domaće krupne vlastele, Dubrovnika ili Ugarskog kralja.. Prema stećku iz Lepenice i njegovoj ornamentici moglo bi se eventualno govoriti i o religijskom identitetu Radoja Radosalića velikog kneza bosanskog. Vjerovatno je zbog svog ugleda u praksi imao određene ovlasti na prostoru župe Lepenice, koja je u njegovo vrijeme obuhvatala današnje općine Kreševo, Kiseljak i Fojnicu, kao i u Visokom u kojem je radio. Shodno tome imao je ljude, koji su bili potrebni za sve segmente društvenog života u to doba, u njegovoj i kraljevskoj službi. Kao što je on ušao u državnu službu preko svoga oca Radosava Pribinića, tako je i njega u tom poslu naslijedio sin Radič Radojević. Genealogiju velikaškog roda Pribinića je teško pratiti u poveljama nakon 1420. g. Moguće da su se potomci kneza Radiča Radojevića vremenom odmetnuli od kralja i ušli u savez s Osmanlijama, koji su u narednim decenijama postali prisutniji u Bosni.

Marjan Drmač

The Grand Count of Bosnia Radoje and the dilemma about his tombstone

Summary

Historians from several different generations have dealt with the problem of identity of Radoje, the Grand Count of Bosnia, without much success. We know that Radoje was a Bosnian Count and that he was buried on the site of Brdanjak in Lepenica near Kiseljak, where his tombstone still remains today. According to the inscription preserved on the tombstone we know that it had been erected by Radoje's son Radič. The diplomatic sources of medieval Bosnian history present us with two possible solutions of Radoje's identity. One is that he was in fact Župan and Count Radoje Radosalić, and the other one is that he was Count Radoje Dragosalić. Both of these figures are mentioned as witnesses in Bosnian royal charters from the end of the 14th and beginning of the 15th century.